

УДК 371.134:7

О. П. Скрипченко,
аспірантка
(Бердянський державний
педагогічний університет)

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

Постановка проблеми. Нові освітні пріоритети нашої держави, орієнтація її на входження до спільного європейського простору зумовлюють переосмислення концептуальних підходів до формування та розвитку професійної майстерності майбутніх учителів мистецьких дисциплін. Потрібно вказати, що професійна майстерність педагога або педагогічна майстерність – динамічна система. Її компонентами якої є гуманістична спрямованість, професійна компетентність, педагогічні здібності, педагогічна техніка [8]

В умовах сучасності існує досить високий рівень вимог до професійної майстерності майбутніх учителів мистецьких дисциплін. Основні принципи, на яких базується мистецька освіта, забезпечують зміст фахової підготовки майбутнього викладача мистецьких дисциплін у контексті формування їхньої професійної майстерності на основі постійного розвитку національної свідомості та соціокультурної відповідності, особистісно зорієнтованого підходу до організації навчально-виховного процесу, інтегративності, спрямованої на забезпечення фахової цілісності, інтенсифікації, яка зумовлює функціонування багаторівневої освіти, проектування майбутньої продуктивної діяльності, акмеологічного становлення вчителя мистецтва в процесі ефективної практичної роботи [2].

У вищих педагогічних навчальних закладах проблема професійного

становлення є предметом вивчення на методологічному, теоретичному та експериментальному рівнях. На методологічному й теоретичному рівнях вона тісно пов'язана, передусім, з вирішенням проблеми необхідності принципових змін в освіті, зумовлених парадигмальною кризою і початком становлення нової педагогічної формації.

У широкому розумінні теоретичні засади професійного становлення вчителів мистецьких дисциплін – це сукупність понять і уявлень про естетичну та художньо-педагогічну діяльність; у вузькому – система знань про індивідуальні та особистісні особливості фахівця на певних етапах його професійної підготовки і розвитку, шляхи вирішення проблем, що виникають у ході професійного становлення, та способи їх подолання.

У професійному становленні майбутніх учителів мистецьких дисциплін суттєвим є формування особистої позиції: установки, ставлення до професійної художньо-педагогічної діяльності, мистецтва, учнів, самого себе. У цьому напрямі основою розвитку особистості фахівця є його методологічна підготовка, яка на відміну від предметної підготовки, що містить підготовку з фаху (музика, образотворче мистецтво або література) і методичної, пов'язаної з логічними схемами уроку та виховного заходу, навчальних планів і програм, знанням методів навчання і виховання тощо, спрямована на розвиток здатності формувати певні правила, норми, принципи продуктивної художньо-педагогічної діяльності [6].

Необхідно наголосити, що, незважаючи на певні досягнення в теоретичній розробці проблем професійного розвитку особистості, формування професійної педагогічної культури, теоретичні аспекти розвитку професійної майстерності вчителів мистецьких дисциплін не були предметом комплексного логіко-філософського і психолого-педагогічного вивчення. Висвітлення проблеми в науково-педагогічній літературі має розрізнений характер і не здійснюється на рівні цілісного теоретико-методологічного обґрунтування засад професійного становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін.

Аналіз досліджень і публікацій. Принципи підготовки вчителя, вдосконалення сутнісних основ професійної педагогічної освіти розглядаються в працях С. Гончаренко, І. Зязюна, Л. Ковалю, М. Лещенко, Н. Ничкало, О. Рудницької, О. Савченко, С. Сисоєва, О. Сухомлинської. Показ тенденції до персоніфікації, індивідуалізації професійно-педагогічної діяльності вчителя, його особистісної зорієнтованості висвітлено в наукових дослідженнях Г. Балла, І. Бега, В. Рибалки, В. Семиченко, Н. Миропольської, О. Пехоти, О. Ростовського, Р. Хмельюк, Г. Шевченко та інших; І. Семенова, В. Століна, С. Степанова, А. Петровського. Формування в студентів професійної спрямованості, розвиток різних аспектів професійної культури педагога вивчали С. Збандуто, І. Кобиляцький, І. Синиця, С. Єлканов, І. Зязюн, В. Кан-Калік та інші. Показ позиції неперервності і самостійності професійного розвитку вчителя продемонстровано в працях А. Алексюка, І. Зязюна, Н. Кузьміної, В. Лугового, В. Майбороди [6].

Потрібно вказати, що вітчизняні науковці (Е. Абдулліна, В. Бутенко, Л. Коваль, М. Лещенко, Н. Миропольська, О. Олексюк, О. Пехота, О. Ростовський, О. Рудницька, Г. Шевченко, О. Щолокова та інші) в умовах сьогодення розкривають суперечності, які існують у вищій мистецько-педагогічній освіті в умовах сучасності.

Мета статті полягає у висвітленні теоретичних аспектів розвитку професійної майстерності майбутніх учителів мистецьких дисциплін.

С. Гончаренко наголошував, що методична майстерність учителя має розвиватися не забезпеченням його великою кількістю рецептурних методичних посібників і широким використанням ним готових поурочних розробок. Йому потрібні передусім фундаментальні знання з базового предмета, висока загальна культура і ґрунтовна дидактична компетентність: “фактично вимоги до освіченості вчителя нижчі, ніж до освіченості школяра, бо той повинен знати всі предмети, а учителеві досить знати на тому самому рівні один” [1, с. 20].

О. Кучерявий визначає такі критерії інтегральної готовності педагогічної

діяльності вчителя, як рівень психологічної готовності до професійної діяльності; адекватність самооцінних професійних знань студента вимогам професійної діяльності; сформованість загальних, важливих для вчителя початкових класів і вихователя дошкільного закладу, умінь та якостей студента; сформованість специфічних для педагогів дошкільних закладів і початкових класів умінь та якостей у галузі виконання професійних функцій; рівень сформованості готовності до самовдосконалення після закінчення вищого навчального закладу [5].

На нашу думку, зважаючи на вищевказане, потрібно зазначити, що зміна змісту освіти в умовах сучасності передбачає виявлення і реалізацію нових, більш ефективних методів формування професійної майстерності майбутніх учителів мистецтва. Їхня діяльність передбачає виконання різноманітних функцій, тому зміст навчання має бути сконцентрованим навколо тих відповідних знань, навичок і умінь.

Для професійного становлення майбутнього вчителя важливо зрозуміти сутність характерних для сучасної ситуації суперечностей. Вони є між педагогічними реаліями та існуючою у науці картиною педагогічної дійсності. Залучення студентів в аналіз суперечностей, надання їм можливості виявляти та обирати смисли педагогічних дій, підходів, концепцій є кроком, який визначає їхню особисту позицію, а також рефлексивно-творчий аспект професійного становлення [6], що забезпечує професійну компетентність учителя мистецтва.

Педагогічна компетентність означає інформованість педагога про цілі, сутність, структуру, засоби й особливості педагогічної взаємодії; володіння технологією цієї діяльності; високий рівень розвитку індивідуально-психологічних якостей фахівця, що забезпечують усвідомлення вчителем важливості цього процесу; бажання постійно вдосконалювати комунікативну функцію педагогічної діяльності; орієнтацію на особистість як на основну цінність (гуманістична позиція), а також здатність до нестандартного, творчого вирішення педагогічних завдань.

З позиції мистецької освіти компетентність визначається як сума психолого-педагогічних та мистецтвознавчих знань, умінь та навичок, творчого використання цінного досвіду, теоретико-прикладної готовності до його використання [3].

Потрібно вказати, що основою психолого-педагогічної компетентності викладачів мистецьких дисциплін є активне (дієве) знання закономірностей особистісного розвитку людини на різних вікових етапах. Психологічні аспекти компетентності виокремила Н. Кузьміна, а саме: *диференційно-психологічний* (знання про особливості засвоєння навчального матеріалу конкретними учнями відповідно до індивідуальних та вікових характеристик); *соціально-психологічний* (знання про особливості навчально-пізнавальної та комунікативної діяльності групи та конкретного учня в ній, про закономірності спілкування); *аутопсихологічний* (знання про досягнення та недоліки власної діяльності, специфіки своєї особистості та її характерних якостей тощо) [4, с. 121].

Необхідно наголосити, що основою професійної компетентності вчителя мистецтва є активний інтерес до мистецької галузі знань, якісне викладання предмета й основне – дієве знання закономірностей особистісного розвитку на різних вікових етапах та специфіка його акмеологічного становлення.

Фахова підготовка майбутнього викладача мистецьких дисциплін, спроектована на акмеологічний розвиток, базується на принципі інтегративності в тісному поєднанні з детальним обґрунтуванням твору, який вивчається. У такому поєднанні цей принцип, на думку Г. Падалки, реалізується в єдності художніх, виконавських і педагогічних завдань розвитку майбутніх учителів музики, у якому взаємодіють такі види діяльності: оволодіння вмінням інтерпретувати художній твір; розвиток умінь словесної характеристики музичних образів; володіння методом варіантної інтерпретації художнього збільшення й рельєфної подачі художніх деталей з метою орієнтації виконання на сприйняття дитячої аудиторії [7].

Як указує В. Орлов, в основі професійного становлення як інтегральної

якості особистості і процесу професійної орієнтованості лежить рефлексія, завдяки якій відбувається саморегуляція процесів сприйняття, осмислення, узагальнення, диференціації і класифікації професійних дій у художньо-педагогічних ситуаціях; здійснюється коригуючий вплив на функціонування усієї системи професійного розвитку індивіда. У професійному становленні закономірними є залежність від цільових установок, способів педагогічного керівництва, коригування процесів пізнання і самопізнання, сприйняття й осмислення, адаптації та реалізації професійних якостей у художньо-педагогічній практиці, а також вплив означених факторів на особистісне ставлення до професійної діяльності. Структурно-функціональний аналіз професійного становлення і розвитку професійних якостей фахівця є теоретичним обґрунтуванням для вирішення проблем визначення об'єктивних критеріїв і відбору адекватних засобів вивчення індивідуальних і типологічних особливостей свідомості студентів, а врешті – виявлення типів професійної свідомості, рівнів професійного становлення, етапів розвитку художньо-педагогічної культури. Необхідність такого роду знань зумовлена потребами художньої педагогіки і, зокрема, подальшим посиленням тенденцій індивідуалізації професійної підготовки і професійного становлення, врахування фактора особистості у викладанні предметів художньо-естетичного циклу [6].

Висновки. Таким чином, виокремлені теоретичні аспекти розвитку професійної майстерності майбутніх учителів мистецьких дисциплін базуються на загальних закономірностях музично-педагогічної освіти, відображають внутрішню сутність професійної майстерності майбутніх викладачів мистецьких дисциплін через призму професійної компетентності.

Професійна майстерність педагога визначається такими компонентами, як гуманістична спрямованість, професійна компетентність, педагогічні здібності, педагогічна техніка. Основою професійної компетентності вчителя мистецтва є активний інтерес до мистецької галузі знань, якісне викладання предмета й основне – дієве знання закономірностей особистісного розвитку

фахівця на різних вікових етапах та специфіка його акмеологічного становлення.

З позиції мистецької освіти компетентність визначається як система психолого-педагогічних та мистецтвознавчих знань, умінь та навичок, творчого використання цінного досвіду, теоретико-прикладної готовності до його використання.

Перспективою подальших пошуків у напрямі дослідження нами було визначено педагогічні умови розвитку професійної майстерності майбутніх учителів мистецьких дисциплін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. У. Методика як наука / С. У. Гончаренко. – Хмельницький : Вид-во ХГПК, 2000. – 30 с.
2. Козир А. Інтеграційний аспект підготовки викладачів мистецьких дисциплін / Козир Алла // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. – К., 2012. – Вип. 4. – С. 206 – 212.
3. Козир А. Компетентність як необхідний компонент професійної майстерності викладачів мистецьких дисциплін / А. В. Козир // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://culturalstudies.in.ua/knigi_7_26.php
4. Кузьмина Н. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования / Н.Кузьмина. – М., 2001. – 144 с.
5. Кучерявий О.Г. Теоретичні і методичні основи організації професійного самовиховання майбутніх вихователів дошкільних закладів і вчителів початкових класів : автореф. д. пед. н. / О. Г. Кучерявий. – К., 2002. – 37 с.
6. Орлов В. Теоретичні та методичні засади професійного становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін : дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / В. Ф. Орлов // Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 2004.
7. Падалка Г. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Галина Микитівна Падалка. – К. : Освіта України,

2008. – 274 с.

8. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, А. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. – К. : Вища шк., 1997. – 349 с.

9. Сисоєва С.О. Педагогічні технології у сучасному освітньому просторі // Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992-2002 // Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України / Академія педагогічних наук України. – Ч. 2. – Х. : “ОВС”, 2002. – С. 311-324.